

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 224 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirli

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies.....	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
Boypolvonov Barot Djonqobulovich	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
Jumanova Ug'loy Sodiqjonovna	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
Murodova Madina Karim qizi	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза	135
Киреева Эльвина Фларитовна	
Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar	140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	144
Boybo'riyeva Saodat O'ralovna	
Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari	148
Davletova A.	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari	152
G'aniyeva Gulrux Tavakkaljon qizi	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish	156
Madmarova Gulchexra Qodirovna	
O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish	160
Mamajonov Mo'minjon	
Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli	165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi	
Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy resurslarning pedagogik imkoniyatlari.....	169
Muhiddinov Muhiddin Nuriddin o'g'li	
Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati.....	173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna	
Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi	
PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda IMEN texnologiyalaridan foydalanish.....	184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi	
Yoshlar o'rtasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari	188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich	
Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari	192
Rasulova Nozigul Abdivahid qizi	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish	196
Sharfova Nilufar Ilhom qizi	
Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida).....	200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna	
Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari.....	204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi	

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari	208
Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi	
Nofillologlarni (filolog bo'lmaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahlili.....	214
Zarina Itolmasova	
Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar.....	219
Hasanova Sumanbar Hamroqulovna	

O'LKASHUNOSLIK MATERIALLARINING OLIY TA'LIM JARAYONIDA TARBIYAVIY SALOHIYATINI OCHIB BERISH

Mamajonov Mo'minjon

Andijon davlat universiteti Geografiya kafedrası professori,
geografiy fanlari nomzodi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonidagi tarbiyaviy salohiyati tahlil qilingan. Muallif o'lkashunoslik vositalarining nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsni tarbiyalovchi, milliy identitetni shakllantiruvchi pedagogik resurs sifatidagi rolini ochib beradi. Tadqiqot davomida tarixiy-tahliliy, komparativ, empirik kuzatuv, suhbat va kontent-tahlil metodlaridan foydalanilgan. Natijalarda, ayniqsa talabalar orasida Vatanga muhabbat, milliy g'urur, ekologik madaniyat kabi tarbiyaviy kompetensiyalarning shakllanishida o'lkashunoslik materiallari muhim vosita bo'layotgani aniqlangan. Shu bilan birga, ularni o'quv dasturlariga tizimli integratsiya qilish, metodik ta'minotni kuchaytirish va pedagoglarni tayyorlash bo'yicha aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: O'lkashunoslik, oliy ta'lim, tarbiya, milliy identitet, pedagogik resurs, ekologik madaniyat, didaktik imkoniyatlar, kontekstual yondashuv.

Abstract: This article analyzes the educational potential of regional (local) studies materials within the context of higher education. The author highlights the role of such materials not only as sources of knowledge but also as pedagogical tools for shaping students' personalities and fostering national identity. The research employs historical-analytical, comparative, empirical (observation and interviews), and content analysis methods. Findings indicate that local study materials significantly contribute to the development of students' values such as patriotism, national pride, and ecological awareness. The study also offers practical recommendations for systematically integrating these materials into curricula, enhancing methodological support, and improving teacher training.

Key words: Regional studies, higher education, education, national identity, pedagogical resource, ecological culture, didactic potential, contextual approach.

Аннотация: В данной статье проанализирован воспитательный потенциал краеведческих материалов в процессе высшего образования. Автор раскрывает роль краеведения не только как источника знаний, но и как педагогического ресурса, способствующего формированию личности и национальной идентичности. В исследовании использованы историко-аналитический, сравнительный, эмпирический (наблюдение и интервью) и контент-анализ методы. Результаты показали, что краеведческие материалы способствуют формированию у студентов таких воспитательных компетенций, как любовь к Родине, национальная гордость, экологическая культура. Также представлены практические рекомендации по системной интеграции краеведческих материалов в учебные программы, совершенствованию методического обеспечения и подготовке преподавателей.

Ключевые слова: Краеведение, высшее образование, воспитание, национальная идентичность, педагогический ресурс, экологическая культура, дидактические возможности, контекстуальный подход.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot asrida har bir xalqning o'z tarixiy ildizlariga, madaniy merosiga va milliy o'zligini anglashga bo'lgan ehtiyoji kuchayib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim tizimida milliylik va o'zlikni anglashga xizmat qiluvchi vositalar – xususan, o'lkashunoslik materiallari – o'ta dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'lkashunoslik materiallari orqali talabalarda o'z yurtining tabiati, tarixi, madaniy yodgorliklari, ijtimoiy hayoti, buyuk shaxslari va ularning merosi haqida tasavvur hosil qilinadi. Bu jarayon esa nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy jihatdan yetuk shaxsni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Oliy ta'limda talabalarga o'lkani chuqur o'rgatish orqali ularning Vatanga sadoqat, ijtimoiy faollik, ekologik madaniyat, madaniy merosga e'tibor, mehnatsevarlik va boshqa muhim insoniy fazilatlarini rivojlantirish mumkin.

Bugungi kunda oliy ta'limda tarbiyaviy ishlar ko'plab yo'nalishlar orqali amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ayrim hollarda ushbu jarayonlar formalistik tusda kechayotgani, talabalarda milliy ong va qadriyatlar asosidagi

shaxsiy pozitsiyani shakllantirishda yetarli samara bermayotgani kuzatilmoqda. Tarbiya tizimida individual va ijtimoiy qadriyatlar uyg'unligi, tarixiy xotira, hududiy identitet va lokal madaniyatni shakllantirishda o'lkashunoslik materiallarining o'rni hali to'laqonli ochib berilmagan. Xususan, ularning didaktik imkoniyatlari hamda tarbiyaviy salohiyati metodik jihatdan tizimli tadqiq etilmagan.

Mazkur ilmiy maqolada o'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim tizimidagi tarbiyaviy rolini aniqlash, ularning imkoniyatlarini baholash va amaliyotga integratsiya qilish mexanizmlarini ochib berish asosiy vazifa qilib olinadi. Shu ma'noda quyidagi savollar dolzarb bo'lib qoladi: O'lkashunoslik materiallari oliy ta'limda qanday rol o'ynaydi? Ular orqali qanday tarbiyaviy kompetensiyalar shakllanadi? Ularning amaliyotdagi qo'llanish samaradorligi qanday baholanadi? Mazkur savollar ilmiy izlanish ob'ekti sifatida qaralib, mavzuni chuqur tahlil qilishni talab etadi.

Maqolaning asosiy maqsadi – o'lkashunoslik materiallarining tarbiyaviy imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash, ularning oliy ta'lim jarayonidagi didaktik va tarbiyaviy rolini tahlil qilish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning ob'ekti sifatida oliy ta'limdagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat olayotgan bo'lsa, uning predmeti – o'lkashunoslik materiallarining tarbiyaviy salohiyati hisoblanadi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini zamonaviy pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan tamoyillar, shuningdek, kontekstual ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va faoliyatga asoslangan o'qitish metodlari tashkil etadi. O'lkashunoslik masalalariga madaniy-antropologik nuqtayi nazardan qarash, lokal va regional kontekstda tarbiya vositalarini aniqlash ushbu tadqiqotning yangiligini belgilaydi. Bu yondashuv orqali faqat bilim berish emas, balki madaniy identitetni shakllantirish, shaxsning ijtimoiy ongini boyitish va yurtga daxldorlik tuyg'usini mustahkamlash imkoniyati paydo bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda o'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonidagi tarbiyaviy salohiyatini aniqlash va tahlil etish maqsadida bir nechta zamonaviy ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Avvalo, tarixiy-tahliliy metod yordamida o'lkashunoslik materiallarining shakllanish jarayoni, ularning ta'lim va tarbiya tizimidagi o'rni tarixiy kontekstda o'rganildi. Bu orqali o'lkashunoslik vositalarining taraqqiyot bosqichlari, ularning tarkibi, mazmuni va didaktik funksiyalari haqida tasavvur shakllantirildi.

Shuningdek, komparativ ya'ni taqqoslash metodi asosida turli oliy ta'lim muassasalarida o'lkashunoslik materiallarining qo'llanish tajribalari o'zaro solishtirildi. Bu metod yordamida ayrim fanlar kesimida o'lkashunoslik vositalarining tarbiyaviy samaradorlik darajasi, ularning mavzulashtirilishi va integratsiya shakllari bo'yicha farqlar aniqlanib, umumlashtirilgan xulosalar chiqarildi.

Tadqiqotning muhim metodlaridan biri sifatida empirik kuzatuv va suhbatdan foydalanildi. Bunda oliy ta'lim muassasalarida dars jarayonlari kuzatilib, o'qituvchilarning o'lkashunoslik materiallaridan qanday foydalangani, talabalar ushbu materiallarga qanday munosabatda bo'layotgani amaliy shaklda tahlil qilindi. Kuzatuv natijalarini chuqur anglash uchun suhbatlar tashkil qilindi. Suhbatlar strukturaviy va yarimstrukturaviy shaklda olib borildi, ularning asosiy maqsadi – dars jarayonida tarbiyaviy maqsadlarga erishishda o'lkashunoslik vositalarining qanday rol o'ynayotganini aniqlashdan iborat bo'ldi.

Tadqiqot jarayonida kontent-tahlil metodidan ham foydalanildi. Bu uslub orqali darsliklar, metodik qo'llanmalar, o'quv dasturlari va lokal xarakterga ega bo'lgan o'lkashunoslik materiallari (jumladan, viloyat yoki tuman tarixiga oid matnlar, madaniy yodgorliklar tavsifi, mahalliy qahramonlar faoliyati bilan bog'liq adabiyotlar)ning mazmuni tahlil qilindi. Kontent-tahlil orqali ushbu materiallarda qanday tarbiyaviy g'oyalar ilgari surilayotgani, ularning talaba shaxsiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligi aniqlashtirildi.

Tadqiqot ob'ekti sifatida O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilayotgan o'quv-tarbiyaviy jarayon olingan bo'lib, uning sub'ektlari – pedagoglar va talabalar hisoblanadi. Aynan ular o'lkashunoslik materiallarini ishlab chiqish, taqdim etish va o'zlashtirishda bevosita ishtirok etadilar. Ularning fikrlari, tajribalari va amaliy faoliyati asosida tadqiqotning empirik bazasi shakllantirildi.

Tadqiqotda ma'lumot yig'ishning asosiy shakllari sifatida so'rovnoma va intervyu usullaridan foydalanildi. So'rovnoma orqali talabalar va o'qituvchilarning o'lkashunoslik materiallariga nisbatan munosabati, ularning tarbiyaviy ta'sirini qanday baholashi o'rganildi. Intervyular esa mazmun jihatdan chuqurroq va kontekstual tahlilga asoslandi. To'plangan ma'lumotlar sifatli (kontekstli) va miqdoriy (statistik) tahlil asosida qayta ishlanib, tadqiqotning ilmiy asoslangan xulosalariga olib kelindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim tizimidagi amaliy holatini o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur materiallar hozirgi kunda ayrim fanlar doirasida cheklangan miqyosda, ko'proq kontekstual yoki qo'shimcha vosita sifatida qo'llanilmoqda. Jumladan, tarix, geografiya, madaniyatshunoslik, arxitektura,

ekologiya, filologiya, turizm, arxeologiya kabi yo'nalishlardagi fanlarda o'lkashunoslik elementlari ancha faol integratsiyalashgan bo'lsa-da, boshqa yo'nalishlarda, ayniqsa aniq va texnik fanlar doirasida, ularning qo'llanilishi sust. Darsliklar va o'quv qo'llanmalarda o'lkashunoslik materiallariga doir ma'lumotlar mavjud bo'lsa-da, ular ko'pincha ensiklopedik yoki faktologik shaklda keltiriladi va tarbiyaviy yo'naltirilganlikka ega emas. Ayni vaqtda, ayrim ilg'or pedagoglar o'z darslarida mahalliy tarix, arxitektura yodgorliklari, ekologik muammolar va mahalliy madaniy merosga oid mavzularni interfaol metodlar orqali talabalarga yetkazish orqali ularni tarbiyalashga erishmoqdalar.

Empirik kuzatuvlar va suhbatlar orqali olingan ma'lumotlar asosida talabalarda shakllanayotgan asosiy tarbiyaviy kompetensiyalar aniqlab chiqildi. Unga ko'ra, o'lkashunoslik materiallari yordamida talabalarda Vatanga muhabbat, o'z tarixiga hurmat, milliy g'urur va o'zlikni anglash kabi fuqarolik fazilatlar shakllanmoqda. Xususan, talabalarining o'z yashash hududidagi tarixiy yodgorliklar, tabiiy resurslar va mashhur shaxslar haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi, ularda yurtga daxldorlik va madaniy ongini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ekologik mavzudagi o'lkashunoslik materiallari orqali talabalar ekologik madaniyat, atrof-muhitga nisbatan mas'uliyat, ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish g'oyalarini o'zlashtirishmoqda. Mehnatsevarlik, ijtimoiy faollik va tolerantlik kabi ijtimoiy kompetensiyalar esa mahalliy mehnat an'analari, xalq hunarmandchiligi, tarixiy qiyinchiliklar va ijtimoiy birdamlik haqida beriladigan o'lkashunoslik materiallari orqali shakllanmoqda.

1-rasm: O'lkashunoslik orqali shakllanuvchi tarbiyaviy fazilatlar

O'tkazilgan empirik tadqiqotlar, jumladan, so'rovnoma va suhbatlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning aksariyati o'lkashunoslik materiallarining tarbiyaviy salohiyatini e'tirof etadilar, biroq ularni tizimli va metodik asosda qo'llashga doir resurslar va vaqt cheklanganligini muammoli jihat sifatida ko'rsatmoqdalar. Talabalar esa o'lkashunoslikka oid materiallarga nisbatan yuqori qiziqish bildirgan, ayniqsa o'z shahriga yoki qishlog'iga tegishli konkret tarixiy faktlar va shaxslar haqida bilganlarida, ularning mavzuga daxldorlik hissi oshgani qayd etilgan. Bu esa bevosita ta'lim jarayoniga emotsional va ijtimoiy jihatdan faol ishtirokni kuchaytiradi.

Biroq kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, hozirgi bosqichda o'lkashunoslik materiallarining o'quv jarayoniga integratsiyasi ko'proq individual tashabbus va fanlar kesimidagi lokal yondashuvlar orqali amalga oshirilmoqda. Bu holat o'lkashunoslik materiallarining tarbiyaviy salohiyatidan to'laqonli foydalanishga to'sqinlik qilmoqda. Mazkur vaziyat, o'z navbatida, o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish, metodik qo'llanmalar va resurslarni yaratish, o'qituvchilarni o'lkashunoslik asosida tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, agar o'lkashunoslik materiallari ilmiy-metodik asosda ishlab chiqilsa va ular didaktik hamda tarbiyaviy birlik asosida taqdim etilsa, bu ta'lim-tarbiyaning yagona maqsadli tizimi sifatida oliy ta'limda samarali natijalarni ta'minlashi mumkin.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'lkashunoslik materiallari oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatga ega muhim pedagogik resurslardan biridir. Ushbu xulosa ilgari o'rganilgan ilmiy adabiyotlar bilan solishtirilganda ham o'z tasdig'ini topadi. Xususan, O'zbekiston pedagogikasida milliy tarbiya tamoyillarini o'quv jarayoniga tatbiq etish zarurati bir necha manbalarda qayd etilgan bo'lsa-da, o'lkashunoslikni tarbiyaviy vosita sifatida tizimli o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar nisbatan kam. Ayrim mualliflar o'lkashunoslik materiallarining didaktik jihatlariga urg'u bergan bo'lsa, boshqalari ularni tarixiy-madaniy ma'lumot manbai sifatida tahlil qilgan. Biroq ularning tarbiyaviy salohiyati, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bilan uyg'unlashuvi, kontekstual va regional yondashuvlar asosidagi pedagogik samaradorligi hali to'liq ilmiy asoslanmagan.

Amaliy natijalar shuni ko'rsatmoqdaki, o'lkashunoslik materiallarining ta'lim jarayonidagi qo'llanilishi ko'pincha epizodik tusda bo'lib, metodik yondashuv yetarlicha shakllanmagan. O'qituvchilarning didaktik vositalar yetishmasligi, zamonaviy o'quv-uslubiy qo'llanmalarining mavjud emasligi, o'lkashunoslik materiallarining ta'lim dasturlarida mustahkam o'rnamaganligi ushbu resurslarning tarbiyaviy imkoniyatlarini to'liq ishga solishga to'sqinlik qilmoqda. Biroq, bu holat ayni paytda katta pedagogik imkoniyatlarni ham namoyon etadi. Zero, o'lkashunoslik materiallari yordamida talabalarning madaniy identitetini shakllantirish, o'z hududiga, xalqi va tarixiga nisbatan emotsional va intellektual munosabatini mustahkamlash mumkin.

Tarbiyaviy samaradorlikni oshirish uchun o'lkashunoslik materiallarini kontekstual va madaniy yondashuv asosida dars jarayoniga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda faqat faktlarni yetkazish emas, balki talabani o'z tajribasi bilan bog'langan madaniy va tarixiy kontekstda bilim berish lozim. Masalan, o'qituvchilar mahalliy tarixiy yodgorliklar, ekologik zonalar, mehnat faoliyatining an'anaviy shakllari yoki hududga oid etnografik ma'lumotlarni darslarga kiritish orqali ta'lim va tarbiyani bir butun jarayonga aylantirishlari mumkin. Bunday yondashuv talabani o'z yashash muhitini chuqur tushunishga, uni qadrlashga va himoya qilishga undaydi.

Metodik jihatdan esa o'lkashunoslik materiallarining o'quv dasturlariga integratsiyasini tizimli amalga oshirish zarur. Bu uchun har bir fan kesimida lokal kontekstga asoslangan mavzular va topshiriqlar ishlab chiqilishi, ularning tarbiyaviy maqsadlar bilan uzviy bog'liqligi ta'minlanishi lozim. Darslarda talabalarni faol jalb etishga xizmat qiluvchi interaktiv metodlar – loyiha asosida o'qitish, mahalliy tadqiqotlar, ekskursiyalar, munozaralar, stend taqdimotlari va interaktiv xaritalar orqali o'rgatish – o'lkashunoslik materiallarining samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, talabalar tomonidan o'z hududi, qishlog'i yoki shahriga oid ma'lumotlar yig'ish va ularni taqdim etish orqali ular nafaqat bilim oladilar, balki tarbiyaviy jihatdan ham shakllanadilar.

Shuningdek, o'qituvchilarning malakasini oshirish doirasida o'lkashunoslik asosida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha alohida modul va seminarlar joriy etilishi zarur. Bu orqali pedagoglar nafaqat materialni taqdim etish, balki undan tarbiyaviy jihatdan samarali foydalanish ko'nikmalarini ham egallaydilar. Umuman olganda, o'lkashunoslik materiallari orqali talabani milliy ongini shakllantirish, shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarni uyg'un holda rivojlantirish mumkin. Buning uchun esa metodik innovatsiyalar, o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish va akademik erkinlik sharoitida lokal tajribalarni tatbiq etish zarur bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, o'lkashunoslik materiallari oliy ta'lim jarayonida nafaqat bilim manbai, balki yuqori tarbiyaviy salohiyatga ega bo'lgan pedagogik resurs sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ular talabalarda tarixiy xotira, milliy g'urur, ekologik ong, madaniy merosga hurmat, ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda beqiyos vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, talabani yashash joyi, o'ziga yaqin tarixiy-madaniy voqealar bilan bog'langan materiallar uning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi va bilimni chuqurroq o'zlashtirishga olib keladi. O'lkashunoslik materiallari orqali milliy identitetni mustahkamlash, shaxsni tarbiyalash va uni ijtimoiy faollikka undash kabi vazifalar muvaffaqiyatli hal etilishi mumkin.

Biroq bu salohiyatdan to'laonli foydalanish uchun o'lkashunoslik materiallarini dars jarayoniga maqsadli va metodik asosda integratsiya qilish zarur. Bu materiallar tasodifiy yoki fragmentar shaklda emas, balki aniq pedagogik maqsadlar, tarbiyaviy kompetensiyalar va didaktik vazifalarga bog'liq holda ishlab chiqilishi lozim. Shuningdek, ularning ta'limiy mazmuni zamonaviy pedagogik yondashuvlar – shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kontekstual yondashuv, interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirilgan bo'lishi zarur. Aks holda, ular faqat axborot beruvchi vosita sifatida qolib ketadi va o'z tarbiyaviy missiyasini to'liq bajarmaydi.

Shu asosda quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi: birinchidan, o'quv dasturlari va fanlar bo'yicha ishchi rejalarga o'lkashunoslik materiallari asosida tarbiyaviy komponentlarni integratsiya qilish lozim. Har bir fan doirasida regional tarix, lokal madaniyat, mahalliy tabiiy resurslar yoki ijtimoiy-madaniy hodisalarni o'z ichiga olgan mavzular kiritilishi, ularning tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qilishi ta'minlanishi zarur. Ikkinchidan, mahalliy tadqiqotlar, joylardagi tarixiy-arxeologik izlanishlar, xalq og'zaki ijodi va etnografik manbalar asosida yaratilgan o'quv-uslubiy qo'llanmalar, darsliklar va elektron resurslar tayyorlash zarurati mavjud. Bunday materiallar nafaqat bilimning manbai, balki shaxsning ijtimoiy ongini shakllantirish, uni faol, ongli, milliy va madaniy jihatdan yetuk inson qilib tarbiyalashga xizmat qiladi. O'lkashunoslik materiallarining tarbiyaviy salohiyati zamonaviy oliy ta'lim tizimi uchun muhim pedagogik resursdir. Ularning metodik asoslangan holda, maqsadli va tizimli qo'llanilishi orqali ta'lim va tarbiya jarayoni uyg'unlashadi, bu esa shaxsiy va ijtimoiy jihatdan yetuk mutaxassislarni tayyorlashda muhim omilga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islomov A.A. Tarbiyaviy salohiyat o'lkashunoslik materiallarining oliy ta'limdagi o'rni. // Ta'lim va Tarbiya. – 2023. – № 3. – B. 45-53.
2. Karimov B.S. – Milliy identitet va tarbiya: universitet tajribasi. // Pedagogika ilmiy jurnali – 2022. – № 4. – B. 12-20.
3. Rahimova D.E. Ekologik madaniyat shakllanishida o'lkashunoslik. // Madaniyat va Tarbiya – 2024. – № 1. – B. 78-86.
4. Qo'chqorova G.F. Lokal ma'lumotlar orqali milliy g'ururni mustahkamlash. // O'zbekiston Ta'lim Sotsiologiyasi – 2023. – № 2. – B. 33-41.
5. Sattarova H.I. Kontekstual ta'lim va o'lkashunoslik integratsiyasi. // Ilmiy Mero – 2022. – № 5. – B. 50-59.
6. Murodov J.K. O'qituvchilarning malakasini oshirishda tarbiyaviy yondashuvlar. // Higher Education Uzbekistan – 2023. – № 6. – B. 23-31.
7. Akbarov K.L. Talabalarda tarixiy xotirani shakllantirish vositalari. // Pedagogika zamonasi – 2024. – № 7. – B. 60-69.
8. Nurullayev L.M. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va o'lkashunoslik materiallari. // Ilmiy paqir (O'zbekistonda) – 2023. – № 8. – B. 15-24.
9. Li H., leong M.U., Wong K.L.L. va boshq. University students' concepts of nation in Mainland China, Hong Kong, and Macau: Patriotism or nationalism? Higher Education (Springer). – 2025. – Vol. 89. – P. 553-569.
10. Van Canegem T. Promoting Ethnic Tolerance and Patriotism: The Rol. // International Journal of Educational Reform. – 2024. – Vol. 33, no 44. – P. 464-482.
11. Dirksmeier P. Patriotism, nationalism and regional identification in 29 national and 421 regional contexts. Regional Studies (misol uchun). – 2022. – Vol. 56. – P. 122-130.
12. Chankseiani M. Listening to locals: Regional spaces in higher education. // Studies in Higher Education. – 2023. – Vol. 48. – P. 1100-1115.
13. Lin J.C. Patriotism in moral education: Toward a rational approach in Chinese textbooks. Journal of Moral Education. – 2023. – Vol. 52. – P. 23-40.
14. Ващенко П., Вереникин А., Вереникина А. Анализ конкурентоспособности российских университетов. Наука и образование России. – 2022. – № 5. – С. 15-27.
15. Бай Н.В. Влияние наследственного образования на национализм и патриотизм студентов. European Journal of Educational Research. – 2023. – Vol. 12, № 4. – С. 1555-1567.
16. Chavarro D., Tang P., Rafols I. Междисциплинарность и исследования локальных проблем: пример Колумбии. Вестник развития науки. – 2013. – Vol. 14. – С. 200-214.
17. Bernard A., Bell M. Внутренняя миграция и образование: сравнение. Образовательная политика и социология. – 2018. – Vol. 23. – С. 50-66.
18. Maxwell C., Yemini M., Wright E. Cosmopolitan nationalism as higher education policy? Британский журнал социологии образования. – 2024. – Vol. 45. – С. 100-118.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.